

УДК 336.72

ВПЛИВ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ НА РОЗВИТОК СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Русул Л.В., Дарабан Н.Р.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

У статті розглядається стан, проблеми та перспективи розвитку страхового ринку України, що знаходиться в процесі євроінтеграції. У ході дослідження виявлено проблеми та визначено перспективи розвитку страхового ринку в Україні. Розкривається сутність поняття «страховий ринок». В ході дослідження виявлено сильні та слабкі сторони страхового ринку України на шляху євроінтеграції. Обґрунтовано пропозиції щодо першочергових заходів ефективної підтримки, сприяння та визначення головних перспектив та шляхів розвитку страхового ринку України в умовах євроінтеграції.

Ключові слова: страховий ринок, страхування, євроінтеграція, проблеми розвитку, перспективи розвитку.

Постановка проблеми. Усі тенденції суспільного розвитку сьогодні свідчать про виникнення такої форми як глобальна інтеграція, що визначає закономірності розвитку сучасного світу, оскільки під її впливом змінюється глобальна структура світоустрою, з'являються нові інтегративні структури, які забезпечують інтенсифікацію розвитку людства в цілому. Процес глобалізації та гомогенізації призводить до створення єдиного світового співтовариства, у якому формуються єдині норми, інститути та культурні цінності. Отже, так чи інакше, глобальна інтеграція являє собою засіб об'єднання держав, який сприяє налагодженню ефективної взаємодії між ними на всіх інституційних рівнях розвитку суспільства і базується на реалізації ними спільних інтересів. У свою чергу, євроінтеграція – це єдиний економічний, соціальний та гуманітарний простір, де відмовилися від кордонів та зайвих умовностей задля вільного пересування людей, продуктів, капіталів, необмеженого обміну інформацією, культурними та науковими надбаннями. Для України ж євроінтеграція – це процес впровадження європейських норм в українське законодавство та, як наслідок: стабільна економіка, правова держава, чисте довкілля, якість харчових продуктів, соціальна захищеність громадян, високий рівень життя та відсутність ко-

рупції. Тобто євроінтеграція є одним із структурних елементів глобалізації, що має більш-менш врегульований характер та забезпечує ефективну міжнародну співпрацю. Таким чином, головною ознакою розвитку сучасного світового господарства є глобалізація, основою якої виступає рух капіталу, а страховий ринок, як невід'ємна складова фінансового ринку країни зазнає глобалізаційних впливів одним із найперших. Він чутливо реагує на зміни у світовому економічному середовищі й відбиває основні тенденції, які притаманні формуванню нового глобального страхового простору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемні питання малого бізнесу висвітлено в працях таких провідних науковців, як: В.О. Альошин, Н.М. Внукова, Д.В. Кондратенко, Р.В. Михайлов та ін., які акцентують свою увагу на актуальних проблемах та перспективах розвитку страхового ринку України, та пошуках шляхів та підходів до їх вирішення.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. В умовах євроінтеграції потрібно визначитись з місцем та роллю страхового ринку в розбудові європейської країни, оскільки він може стати значною частиною розбудови сучасної економіки України, сферою створення додаткових робочих місць. Ці та інші питання

сьогодні потребують дослідження та якнайшвидшого вирішення.

Мета статті. Метою даної статті є дослідження впливу процесу євроінтеграції на страховий ринок України, виявлення негативних та позитивних наслідків інтеграції страхового ринку до європейського страхового простору.

Виклад основного матеріалу. Страховий ринок України так чи інакше інтегрується в європейський та світовий діловий простір. Але на шляху даної інтеграції чимало перешкод, оскільки страховий ринок нашої держави мало розвинений через економічні, соціальні та політичні фактори. Тому задля поступального та успішного процесу інтеграції необхідно здійснити ряд перетворень на законодавчому, економічному, соціальному та політичному рівнях.

Страховий ринок – це особлива сфера грошових відносин, де об'єктом купівлі-продажу виступає специфічна послуга – страховий захист, на якому формуються попит і пропозиція на цю послугу.

Сучасний страховий ринок України малорозвинений, оскільки страхові послуги ще не набули широкого поширення в нашій державі. Навіть, беручи до уваги світові тенденції економічного спаду та кризові явища, Україна все одно залишається країною із малорозвиненим ринком страхування. Стримуючим чинником діяльності українського страхового ринку є те, що він знаходиться у досить суперечливій та складній ситуації. Це є очевидним, адже питання капіталізації і стратегії розвитку своєчасно не були вирішені акціонерами страхових компаній.

Серед основних проблем недостатньої ефективності українського страхового ринку доцільно виокремити такі:

- відсутність достатньої кількості кваліфікованих кадрів;
- низький рівень фінансового потенціалу страхових компаній;
- невідповідність якості та форм збуту страхових продуктів європейським стандартам.

Страховання в цілому відображає рівень розвитку економіки й рівень доходів населення. Таким чином, страхування сприяє технологічному, економічному розвитку, стабільності в соціальній сфері, адже зменшує залежність матеріального й майнового стану від непередбачуваних подій. Відповідно до Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про деякі питання проведення інституційної реформи у сфері виконання майбутньої Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом» першочерговим завданням є забезпечення ефективної координації процесу реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції, насамперед щодо проведення внутрішніх реформ з метою виконання зобов'язань за Угодою про асоціацію [2]. Інтеграцію до Європейського Союзу (далі – ЄС) визначено стратегічним завданням України. Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (далі – Нацкомфінпослуг України) розроблено проект Закону «Про страхування» з урахуванням того, що в додатку до розділу «Фінансові послуги» проекту Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у переліку актів законодавства ЄС, які потребують імплементації

у законодавство України, визначена Директива 2009/138/ЄС Європейського Парламенту та Ради стосовно започаткування та ведення діяльності зі страхування та перестраховання (Solvency II) з терміном її імплементації протягом 4 та 8 років після набуття чинності Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [1].

Процес інтеграції страхового ринку України до ЄС передбачає також наближення та уніфікування діяльності страхових компаній, покращення якості їхньої роботи. Такий процес інтеграції та трансформації має свої сильні та слабкі сторони. До основних потенційних переваг вітчизняних страхових компаній можна віднести:

- збільшення іноземних інвестицій у страховий ринок, зменшення тарифів на надання страхових послуг,
- запровадження європейських стандартів з класифікації ризиків у страхуванні, можливість захисту інтересів споживачів страхових послуг згідно з процедурою розгляду досудових спорів,
- сприяння захисту економічної конкуренції на страховому ринку України,
- запровадження корпоративного управління діяльністю страхових компаній;
- удосконалення системи правового забезпечення ринку страхових послуг тощо.

Серед недоліків можна визначити:

- збільшення обсягів імпорту й можливість використання ринку України розвиненими країнами як ринок збуту своєї продукції, що призведе до занепаду неконкурентоспроможних галузей економіки;
- зменшення золотовалютних резервів та перетворення України на імпортоорієнтовану країну з вузькою спеціалізацією.

Враховуючи європейський вектор інтеграції України, слід зазначити, що накопичення страхових компаній у ряді європейських країн складають до 70% засобів, які знаходяться у банківській системі. За достатньо тривалий період еволюції цього ринку були опрацьовані суттєві вимоги до якості активів, тому страхова галузь в цих країнах є потужною складовою всієї фінансової системи. Частка страхування у ВВП розвинених країн Європи складає від 6 до 16% (Австрія – 6,1%, Німеччина – 6,7%, Італія – 7,2%, Нідерланди – 9,4%, Франція – 11%, Швейцарія – 11%, Великобританія – 16%), а фінансування медичних галузей у ряді країн досягає 20% [6].

Загальна кількість страхових компаній в Україні станом на 31.12.2016 становила 310, у тому числі СК «life» – 39 компаній, СК «non-life» – 271 компаній, (станом на 31.12.2015 – 361 компанія, у тому числі СК «life» – 49 компаній, СК «non-life» – 312 компаній). Кількість страхових компаній має тенденцію до зменшення, так за 2016 рік порівняно з 2015 роком, кількість компаній зменшилася на 51 СК, порівняно з 2014 роком зменшилася на 72 СК.

Щодо рейтингу страхових компаній, то перше місце в рейтингу страхових премій займає «АХА Страхування» (дочірня компанія французької АХА Group – світового лідера в сфері страхування та управління активами) з показником премій в 758,2 млн. грн. (-3,14%). Друге місце з обсягом премій 743,8 млн. грн. (+26,2%) зайняла страхова компанія УНІКА (UNIQA Group Austria – одна

з провідних страхових груп Центральної Європи, лідер австрійського ринку страхування), а третє місце з показником премій 626,9 млн. грн. (-1,5%) – СК «Арсенал Страхування» (український капітал). За весь період функціонування страхового ринку України в його страховому портфелі переважають види страхування з високим рівнем ризику, оскільки вони приносять великі доходи, але такий страховий портфель не здатний забезпечити фінансову стійкість страховій компанії [5].

Інтеграційні процеси вимагають від країн, зокрема й від України, покращення умов страхування: удосконалення державного регулювання страхової діяльності; поліпшення якості обслуговування, використовуючи новітні технології; розширення асортименту страхових послуг, що зумовлено появою нових видів ризиків; збільшення обсягів статутних фондів страхових компаній, що сприяє фінансовій стійкості, платоспроможності та конкурентоспроможності; підвищення витрат на проведення експертизи, оцінки об'єкта страхування згідно з європейськими стандартами.

Це потребує реформування вітчизняної системи нагляду за страховою діяльністю з урахуванням вимог ЄС до національних органів нагляду, а також приведення у відповідність класифікацію видів страхової діяльності в Україні, а також адаптування національного страхового ринку до європейських вимог [12].

Процес інтеграції в страхуванні – це не тільки проникнення національного страхового ринку на західні страхові ринки, але і зворотний процес. Під час виходу на європейські ринки вітчизняні страхові компанії стикнуться зі безліччю проблем. Однією із найосновніших є те, що рівень

розвитку страхових компаній України не є задовільним для європейського споживача. Натомість як західним страховим компаніям не потрібно буде докласти титанічних зусиль задля завоювання українського споживача.

Для аналізу позитивних та негативних сторін членства в ЄС, визначення пріоритетних варіантів вирішення проблем, пов'язаних з загрозами, що стоять на шляху інтеграції вітчизняних страхових компаній. Найдоцільнішим у даному до ЄС ми вирішили використати SWOT – аналіз (табл. 1).

На основі проведеного SWOT-аналізу правомірно зробити висновок, що вступ України до ЄС стане стимулом для реалізації розглянутих можливостей, створення стабільного вітчизняного законодавства, розбудови страхового ринку відповідно до європейських стандартів якості надання страхових послуг. Також рівень розвитку страхового ринку в Україні багато в чому залежатиме від загального економічного розвитку, політичних рішень керівництва держави та соціальних настроїв населення.

Однак, зазначені варіанти необхідно структурувати та визначити пріоритетність їх вирішення.

Страхова діяльність українських компаній має багато прогалин, проте компанії активно працюють над їх усуненням. Для цього, українському страховому ринку необхідно підключитися до зарубіжного страхового досвіду та змінювати власні моделі функціонування. Одним із таких варіантів є співпраця України у сфері страхування з країнами Європейського союзу. Таким чином, виділимо ті можливості для вітчизняного страхового ринку, які він може отримати від участі в Європейському Співтоваристві:

Таблиця 1

SWOT-аналіз передумов інтеграції страхового ринку України до умов ЄС

Сильні сторони	Потенційні можливості
<ul style="list-style-type: none"> - поліпшення управління ризиками в страхових компаніях; - нагляд, пов'язаний з ідентифікацією ризиків; - гармонізація механізмів розрахунку і методів дії при визначенні рівня платоспроможності страховика; - інтеграція страхових і перестраховувальних ринків ЄС; - поліпшення міжнародної конкурентності страхових та перестраховувальних компаній країн ЄС; - поліпшення якості законодавчої бази; - підвищення рівня захисту застрахованих на основі запровадження пруденційного нагляду. 	<ul style="list-style-type: none"> - збільшення іноземних інвестицій у страховий ринок; - зменшення тарифів на надання страхових послуг; - запровадження європейських стандартів з класифікації ризиків у страхуванні; - можливість захисту інтересів споживачів страхових послуг згідно з процедурою розгляду досудових спорів; - сприяння захисту економічної конкуренції на страховому ринку України; - запровадження корпоративного управління діяльністю страхових компаній; – можливість уникнення витіснення українських страхових компаній з ринку ЄС; - зміцнення ринкових засад діяльності учасників страхового ринку; - удосконалення системи правового забезпечення ринку страхових послуг.
Слабкі сторони	Потенційні загрози
<ul style="list-style-type: none"> - низький рівень капіталізації страхового ринку; - неконкурентоспроможність внутрішнього страхового ринку; - складність контролю стандартів якості надання страхових послуг; - монополізація страхового ринку України; - відсутність ефективних механізмів захисту інтересів вітчизняних страховиків; - складнощі у порядку ліцензування страхової діяльності; - високий рівень оподаткування та відсутності прозорості податкової політики; - невідповідальність показників діяльності страхових компаній резидентів та нерезидентів. 	<ul style="list-style-type: none"> - недостатній рівень прозорості діяльності страховиків; - занепад та зникнення національних страховиків; - підвищення конкуренції для вітчизняних страховиків на внутрішньому ринку; - недосконала процедура перерахування страхових премій страховикам – нерезидентам.

Джерело: [11]

1. Підвищення рівня захисту прав споживачів страхових послуг шляхом запобігання неплатоспроможності (банкрутства) страховиків.

2. Перехід на Міжнародні Стандарти Фінансової Звітності (МСФЗ) (стандартизація МСФЗ не ставить на меті деталізувати всі процедури та механізми фінансового обліку, у багатьох випадках віддаючи перевагу довірі до професійної самостійності бухгалтерів, які при вирішенні багатьох питань мають поклатися на службове сумління та особисті професійні судження).

3. Удосконалення існуючих форм звітності, які забезпечать надходження даних, необхідних для ефективного здійснення пруденційного нагляду.

4. Підвищення рівня капіталізації вітчизняних страховиків за рахунок збільшення частки іноземних інвестицій.

5. Залучення додаткового капіталу для розвитку страхового ринку України.

6. Підвищення конкурентоспроможності та прозорості на страховому ринку України.

7. Прискорення подальшої інтеграції страхового ринку інших галузей української економіки до законодавства ЄС [3].

Разом з тим, необхідно враховувати загрози, які стримують курс на євроінтеграцію та гальмують розвиток страхового ринку. Це, зокрема:

- складність розрахунків щодо визначення показника необхідного платоспроможного капіталу (SCR – фактична маржа платоспроможності – це ключова вимога до платоспроможності, яка ґрунтується на оцінці ризиків);

- недостатність кваліфікованих фахівців, які можуть трансформувати українську звітність до МСФЗ;

- не кожна страхова компанія має необхідну для даного процесу систему програмного забезпечення;

- багато страхових компаній побоюються розкриття їх реального фінансового стану, що відображає рівень зниження їх активів, фінансової стійкості та платоспроможності [8].

Можлива майбутня інтеграція українського страхового ринку до єдиного європейського страхового простору потребує адаптування національного страхового ринку до вимог європейських директив з регулювання Solvency II [4, с. 89].

Головна мета Solvency II – підвищення захищеності власників страхових полісів у ЄС. Під час запровадження його умов враховано поточні результати в галузі страхування, управління ризиками, фінансового менеджменту, міжнародної

фінансової звітності та ін. Однією з основних цілей є розробка і впровадження при оцінці інвестиційного ризику системи вимог до власних коштів суб'єктів страхового ринку. Оцінка ризиків є основною вимогою до розміру капіталу [7, с. 97]. Положення Solvency II були розроблені Європейським комітетом нагляду над страховими ринками і професійними пенсійними схемами, і складається з трьох структурних компонентів [9, с. 39]:

1. Вимоги до фінансових ресурсів компанії – це вимоги до капіталу, що формує запас платоспроможності, до мінімального капіталу та ін.

2. Вимоги до корпоративних процесів і систем контролю – це вимоги до внутрішньої системи контролю, внутрішньої системи управління ризиками та ін.

3. Вимоги до звітності – це встановлення форми звітності, обов'язкові звіти тощо. Мета першого елемента – рівнозначна кількісна оцінка ризиків. Другий елемент повинен сприяти установленню високих стандартів управління ризиками, а третій – забезпечити високий рівень комунікації і прозорості ризиків [10].

Висновки і пропозиції. Для подальшого розвитку страхового ринку та запобігання не обґрунтованому витоку коштів за кордон необхідно зміцнити національний ринок перестраховування і вдосконалити нагляд за перестраховою діяльністю. Інтеграція страхового ринку України в міжнародні ринки фінансових послуг потребує підвищення конкурентоспроможності національних страховиків, поетапного впровадження міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

Розвиток страхового ринку вимагає забезпечення його достатньою кількістю кваліфікованих працівників. Для цього необхідно створити систему фахової підготовки і сертифікації фахівців із страхування та системи підвищення їх кваліфікації, а також забезпечити державну підтримку проведенню науково-дослідницьких робіт у сфері страхування та підготовці фахівців для страхового ринку. Потребує подальшого розвитку актуарна діяльність та створення в Україні системи підготовки та сертифікації актуаріїв. Таким чином, проведений аналіз страхового ринку України дав змогу визначити, що на даний момент відбувається скорочення кількості страхових компаній та тяжіння ринку до олігополістичного, що може свідчити про неефективність діяльності та високий рівень збитковості серед невеликих страхових компаній.

Список літератури:

1. Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про страхування» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/357-16>
2. Про Концепцію адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Постанова КМУ від 16.08.1999 р. № 1496. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>
3. Альошин В. Проблеми та перспективи розвитку страхового ринку в контексті нової редакції Закону України «Про страхування» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ufin.com.ua/analitmat/strah_rynok/029.htm
4. Внукова Н. М. Адаптація вимог Solvency II до умов функціонування страхового ринку України / Н. М. Внукова, С. А. Ачкасова, І. В. Скорик // Фінанси України. – 2013. – № 9. – С. 76-82.
5. Журнал «Insurance TOP» назвав лідерів серед страхових компаній України в 2014 році. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forinsurer.com/news/15/04/02/32298>
6. Журнал Forins «Прийнята система оподаткування може знищити страховий бізнес України». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forins.ua>
7. Кондратенко Д. В. Міжнародний досвід державного регулювання та нагляду за діяльністю страхових організацій / Д. В. Кондратенко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2005. – № 10(53). – С. 96-99.

8. Михайлов Р. В. Кількісно-якісні параметри функціонування страхового ринку України: відповідність європейським критеріям / Київський національний університет імені Тараса Шевченка [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua>
9. Монті А. Страхове законодавство в Європейському Союзі / переклад О. Бураковської // Страхова справа. – 2011. – № 4. – С. 34-43.
10. Розвиток ринку страхових послуг в Україні. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://prezi.com/832r6mv8uctu/presentation/>
11. Офіційний сайт страхової компанії «Мега-гарант». – Режим доступу: <http://megagarant.com/ua>
12. European Insurance – Key Facts // European Insurance. – 2012. – August. – 16 p.

Русул Л.В., Дарабан Н.Р.

Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича

ВЛИЯНИЕ ЕВРОИНТЕГРАЦИИ НА РАЗВИТИЕ СТРАХОВОГО РЫНКА УКРАИНЫ

Аннотация

В статье рассматривается состояние, проблемы и перспективы развития страхового рынка Украины, который находится в процессе евроинтеграции. В ходе исследования выявлены проблемы и определены перспективы развития страхового рынка в Украине. Раскрывается сущность понятия «страховой рынок». В ходе исследования выявлено сильные и слабые стороны страхового рынка Украины на пути евроинтеграции. Обоснованы предложения по первоочередным мерам эффективной поддержки, содействие и определения главных перспектив и путей развития страхового рынка Украины в условиях евроинтеграции.

Ключевые слова: страховой рынок, страхование, евроинтеграция, проблемы развития, перспективы развития.

Rusul L.V., Daraban N.R.

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

INFLUENCE OF EUROINTEGRATION ON THE DEVELOPMENT OF INSURANCE MARKET IN UKRAINE

Summary

The article examines the state, problems and prospects of development of the Ukrainian insurance market, which is in the process of European integration. During the research problems were identified and prospects for development of the insurance market in Ukraine were determined. The essence of the concept «insurance market» is revealed. The study revealed the strengths and weaknesses of the Ukrainian insurance market on the path of European integration. The proposals on the priority measures of effective support, assistance and determination of the main prospects and ways of development of the insurance market of Ukraine under conditions of European integration are substantiated.

Keywords: insurance market, insurance, eurointegration, development problems, development prospects.